

Мошак О.В., Домище-Медяник А.М.

МОДЕЛЬ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Досліджено особливості функціонування суб'єктів аграрного господарювання. Висвітлено актуальні проблеми політики розвитку аграрної сфери у області. Розроблено модель удосконалення регіонального менеджменту розвитку аграрної сфери. Визначено основні проблеми розвитку аграрної сфери та здійснено оцінку ефективності управління.

Ключові слова: регіональний менеджмент, аграрне господарювання, територіальні виробничі та соціальні системи, аграрне виробництво.

Постановка проблеми. Розвиток і функціонування усіх елементів регіональної економічної системи в ринкових умовах господарювання залежить не лише від спроможності самого ринкового механізму регулювати процеси виробництва та споживання, а й передусім від ефективності регіонального менеджменту. Лише йому під силу забезпечити необхідні умови функціонування для самого ринкового механізму, протистояти монополізації, вирішувати соціальні й екологічні проблеми та низку інших що виникають як всередині регіону, так і ззовні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові основи забезпечення ефективного функціонування аграрного сектора, діяльності суб'єктів аграрного господарювання, передусім в межах сільських територій, висвітлено в публікаціях І. Баланюка, М. Газуди, Т. Дудара, М. Голубець, В. Дієсперова, М. Лендела, В. Месель-Веселяка, В. Мікловди, В. Прадуна, І. Прокопи. Водночас зі значними науковими здобутками в цих питаннях дослідженнями не охоплено всього спектра формування регіональних підходів щодо задіяння складових менеджменту у процесі забезпечення розширеного відтворення аграрного виробництва на перспективу.

Постановка завдання. Підвищення ефективності регіонального менеджменту з точки зору недосконалості функціонування територіальних як виробничих, так і соціальних систем, визначення пріоритетів розвитку, передбачення та усунення негативних екстерналій.

© **Мошак Ольга Вікторівна**, к.е.н., ст. викладач кафедри економіки підприємства, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Домище-Медяник Алла Михайлівна, к.е.н., викладач кафедри менеджменту туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Виклад основних результатів. Однією з важливіших сфер розвитку регіону є аграрна, яка має низку специфічних особливостей, частина яких проявляється саме на регіональному зрізі, які й обумовлюють необхідність підтримки цієї сфери з боку регіональних органів влади, ефективність функціонування якої залежатиме від визначення та формування дійової моделі регіонального менеджменту, її удосконалення.

Для більш глибокого осмислення побудовано модель удосконалення регіонального менеджменту аграрною сферою (рис. 1), яка дасть можливість проаналізувати низку завдань та виокремити складові оцінювання його ефективності.

До першочергових завдань органів регіонального управління з підтримки розвитку аграрного сектора належать визначення мети та перспектив його розвитку, серед яких відродження традиційних видів діяльності, розвиток зеленого та сільського туризму, запровадження органічного способу ведення сільськогосподарського виробництва та в перспективі – реалізація концепції його сталого розвитку.

При визначенні проблем розвитку аграрної сфери їх доцільно розділити на блоки:

- виробничий – низька ефективність сільськогосподарських підприємств, зношеність засобів виробництва, деградація земельних ресурсів, висока собівартість виробництва, недосконалість виробничої інфраструктури тощо;

- кон'юнктурні – сукупність екзогенних проблем для сільськогосподарських підприємств, таких, як нерозвиненість інфраструктури, низький рівень інвестицій та інвестиційної привабливості, неврегульованість ринку землі, високі ціни на енергоносії, посівний матеріал, добрива, техніку, занепад переробної галузі сільськогосподарської продукції тощо;

- соціальні – "старіння" трудових ресурсів, занепад соціальної інфраструктури, деградація сільської місцевості, низький рівень доходів сільського населення тощо;

- екологічні – забрудненість землі, повітря та води на сільськогосподарських територіях, безконтрольне використання гербіцидів, пестицидів та ядохімікатів, застарілі технології тощо.

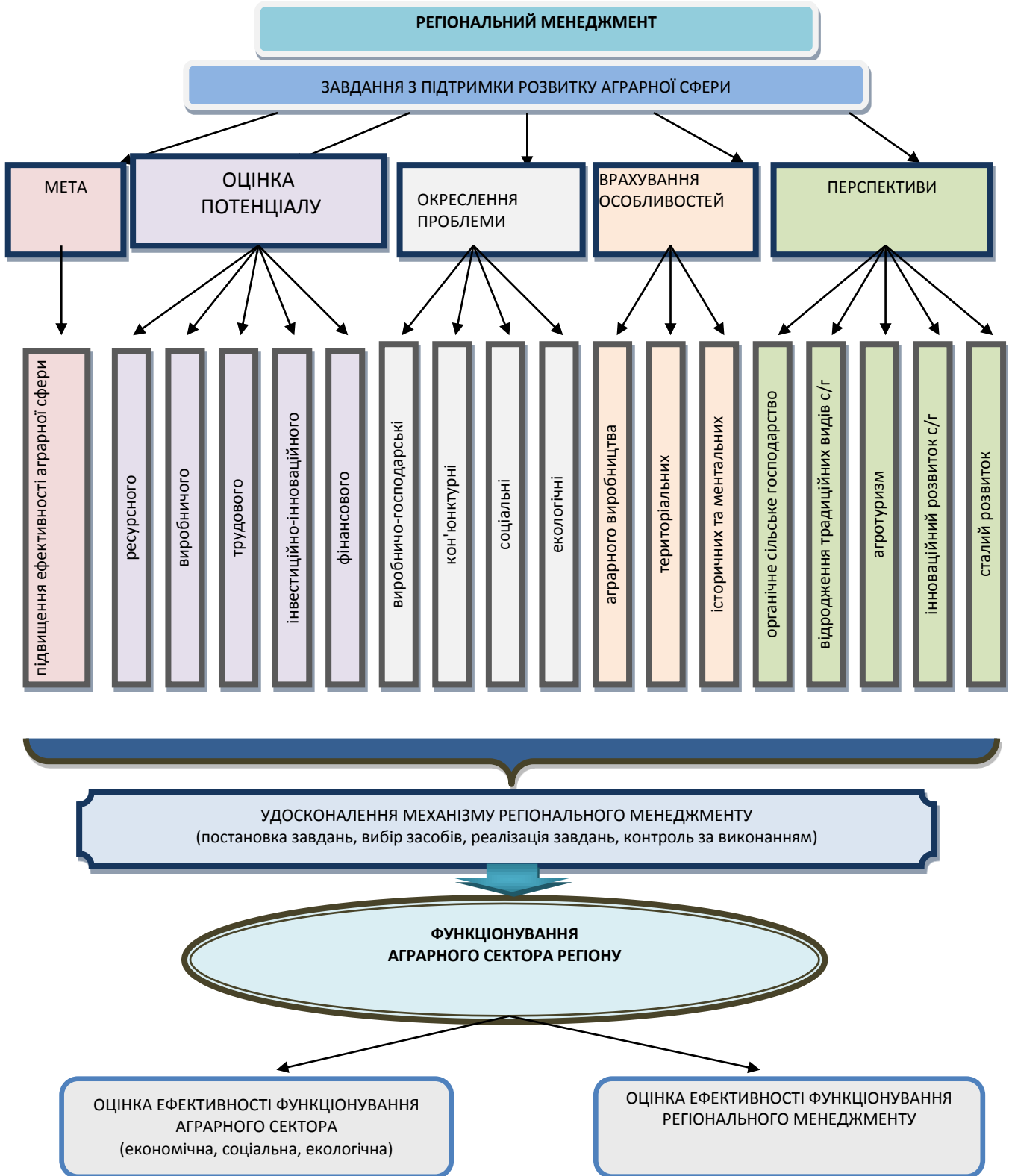

Рис. 1. Модель удосконалення регіонального менеджменту аграрною сферою*

*Авторська розробка.

Вирішення виявлених проблем необхідно здійснювати за поділом на макроекономічні та регіональні з чіткою постановкою завдання та адекватним вибором засобів, здатних реалізувати ці завдання, при цьому необхідно постійно слідкувати за виконанням завдання і в разі необхідності коригувати дію впливу.

Важливою складовою удосконалення механізму регіонального менеджменту є оцінка його ефективності, яка безпосередньо пов'язана з ефективністю функціонування аграрного сектора регіону. Ефективність будь-якого управління залежить від трьох основних чинників, зокрема системності, методичності і стандартності управлінських функцій.

Керівники (управлінці, менеджери) у процесі прийняття рішення повинні послуговуватися процедурною методологією, встановити бажане (запроектване) призначення і структуру системи, ідентифікувати складові частини (структурні елементи), окреслити альтернативні стратегії втручання, встановити пріоритети серед структурних елементів, забезпечити вихід альтернативних рішень, вибрати з них найкраще і застосувати його. При цьому методологія повинна мати механізм зворотного зв'язку, щоб зберігалася можливість здійснювати коригувальні процедури і вирішувати проблеми розвитку. Це стосується й організації процесів приймання та використання інформації з навколишнього середовища, призначеної для перевірки правильності управлінських дій. Якщо зовнішня інформація запізнюється, недостатня за обсягом або недостовірна, методологія має надавати можливість промодельовувати реакцію навколишнього середовища [2, с. 75-76].

Стосовно оцінки ефективності функціонування аграрного сектора, її доцільно розділити на економічну, соціальну та екологічну. Так, економічна ефективність, у нашому випадку, характеризується системою економічних показників, які відображають кількісний обсяг випуску продукції сільськогосподарських підприємств у співвідношенні до затрат – рентабельність виробництва, продуктивність праці, фондівдача тощо.

Показники соціальної ефективності вимірюються рівнем задоволення потреб споживачів регіону продукцією сільськогосподарського виробництва, основними з яких є: ВРП в розрахунку на душу населення, рівень споживання, рівень життя населення. Соціальний ефект може виявлятися у поліпшенні умов праці працівників сільсько-господарських підприємств.

Показники екологічної ефективності можна вимірювати розмірами території чи акваторії, яка володіє екологічною стійкістю і не піддається впливу господарської діяльності. Екологічний ефект отримуємо в результаті зменшення нераціональності використання природних ресурсів [5].

Однак слід відзначити, що здійснювати оцінювання ефективності управлінської діяльності (менеджменту) у сфері сільськогосподарського виробництва досить складно, оскільки управлінська праця в цілому не завжди може бути оцінена прямим методом через відсутність формалізованого методу здійснення аналізу результативності управлінської діяльності, а також обґрунтування кількісної і якісної оцінки окремих елементів виконуваної управлінської праці. Управлінську працю вважають різновидом розумової праці з організації спільної діяльності людей, і як результат – забезпечення ефективної роботи керованої системи, що здійснюється на принципах її поділу. В широкому розумінні це є праця з управління, у вузькому – праця менеджера, управлінця [3, с. 769].

У наукових джерелах існує багато підходів до визначення ефективності управління. Серед них найбільш поширеними є інтегральний, рівневий та часовий. Інтегральний підхід до оцінки ефективності управління базується на формуванні узагальнюючого (синтетичного) показника, що охоплює кілька часткових індикаторів ефективності управління, тобто пріоритетних аспектів діяльності управління у сфері використання природних ресурсів. Розрахунок синтетичного показника ефективності управління (W) має такий формалізований вигляд [6, с. 42]:

$$W = f(P_1 \cdot P_2 \cdot \dots \cdot P_i \cdot \dots \cdot P_n) \quad (1)$$

де $P_1, P_2, \dots, P_i, \dots, P_n$ – часткові показники ефективності управління.

У науковій літературі існує неоднозначність твердження на рахунок формування єдиного інтегрального показника, оскільки науковці вважають, що відмічений показник має певні недоліки через складність його розрахунку і недостатню теоретичну обґрунтованість порівняння різномірних величин у процесі їх практичного використання [4; 7; 1; 3].

У зв'язку зі складністю проведення конкретних розрахунків щодо оцінки ефективності регіонального менеджменту аграрною сферою та в зв'язку з великою кількістю впливових чинників на діяльність агроформувань в ринкових економічних умовах, неможливістю визначити, як саме і на скільки саме функція регіонального

менеджменту вплинула на кінцевий результат, підтримуємо думку науковців про доцільність використання єдиного інтегрального показника. Враховуючи, що до основних завдань регіонального менеджменту відносять забезпечення функціонування економічної, соціальної (з боку аграрної сфери – продовольчої) та екологічної сфер регіону, пропонуємо оцінку ефективності здійснювати комплексно, з виділенням показників окремо по кожній сфері. З огляду на різні господарські, соціальні та екологічні умови в регіонах України, ефективність управління пропонуємо оцінювати у динаміці шляхом порівняння показників базового та аналізованого періодів, використовуючи формулу наступного формалізованого вигляду:

$$EPM = \frac{EP_1}{EP_0} \times \frac{EkP_1}{EkP_0} \times \frac{SP_1}{SP_0}, \quad (2)$$

де EPM – загальний агрегований показник оцінки ефективності регіонального менеджменту;

EP_1 , EP_0 – показники товарної продукції підприємств АС регіону відповідно на аналізований і базовий періоди;

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
2. Екологічне управління: підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
3. Економіка аграрного сектора: навч. посібник / В.К. Збарський, М.А. Лендел, В.І. Мацибора, А.А. Чалий; за ред. чл.-кор. УААН, проф. М.А. Лендела. – К.: НУБШП України, 2009. – 410 с.
4. Економічна енциклопедія: у 3 т. – Київ: Академія, 2002. / голова редакційної ради: Б.Д. Гаврилишин та ін.. Т. 3 / відп. редактор Мочерний С. В. – 2002. – 952 с.
5. Лазаренко Л. О. Інтенсифікація управління і управлінської праці в контексті ефективності управління / Л. О. Лазаренко // Вісник Хмельницького національного університету, 2012, № 4, Т. 1. – С. 32–36. Серія "Економічні науки".
6. Матвійчук Л. Ю. Рационалізація використання та охорони туристичних ресурсів: діагностика та механізм забезпечення: монографія / Л. Ю. Матвійчук. – Луцьк: Волиньполіграф, 2011. – 340 с.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безпечності харчових продуктів [Електронний ресурс]: проект Закону України. – Режим доступу: <http://vet.gov.ua/node/2281>

REFERENCES

1. Andriichuk V. H. (2013) Ekonomika pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu : [pidruchnyk] [Economy of enterprises of agroindustrial complex] / V. H. Andriichuk. – K.: KNEU, p. 779. [in Ukrainian].
2. Ekolohichne upravlinnia : [pidruchnyk] [Ecological management] / V. Ya. Shevchuk, Yu. M. Satalkin, H. O. Biliavskiy ta in. – K.: Lybid, 2004. P.432. [in Ukrainian].
3. Ekonomika aharnoho sektoru: [navch. posibnyk] [Economy of agrarian sector] / V. K. Zbarskyi, M. A. Lendiel, V. I. Matsyhora, A. A. Chalyi; za red. chl.-kor. UAAN, prof. M. A. Lendiela. – K.: NUBshP Ukrainy, 2009. – 410 s. [in Ukrainian].
4. Ekonomichna entsyklopediia : [u 3 t.]. [Economic encyclopaedia: [vol. 3] – Kyiv : Vydavnychi tsentr "Akademiia", 2002. / holova redaktsiinoi rady : Havrylyshyn B. D. [ta in.]. T. 3 / [vidp. redaktor Mocherniy S. V.]. – 2002, p. 952. [in Ukrainian].
5. Lazarenko L. O. (2012) Intensyfikatsiia upravlinnia i upravlinskoj pratsi v konteksti efektyvnosti upravlinnia [Intensification of management and administrative labour is in the context of management efficiency] / L. O. Lazarenko // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, # 4, T. 1. – P. 32-36. (Seriiia "Ekonomichni nauky").
6. Matviichuk L. Yu. (2011) Ratsionalizatsiia vykorystannia ta okhorony turystychnykh resursiv: diahnostryka ta mekhanizm zabezpechennia: monohrafiia [Rationalization of the use and guard of tourist resources: diagnostics and mechanism of providing: monograph] / L. Yu. Matviichuk. – Lutsk: Volynpolihraf, p. 340. [in Ukrainian].
7. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo bezpechnosti kharchovykh produktiv [About making alteration to some legislative acts of Ukraine in relation to the unconcern of food foods] [Elektronnyi resurs] : proekt Zakonu Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://vet.gov.ua/node/2281>

Одержано 03.03.2017 р.